

Liberaal Oproep

Handelen is geboden

Ondanks de economische problemen van de afgelopen jaren, leven we nog altijd in een welvarende samenleving. Een maatschappij die politiek ideologisch gefundeerd is op de basisideeën van de Verlichting zoals verwoord in de Franse revolutie: vrijheid, gelijkheid en broederschap.

Vrijheid van meningsuiting en vergadering, ook geborgd in openbaar onderwijs dat vrij denken stimuleert en niet belemmert; gelijkheid van een ieder voor de wet ongeacht afkomst, status, klasse of religie; broederschap vertaald in sociale rechtvaardigheid, zodat gelijkheid niet alleen juridisch maar ook maatschappelijk mogelijk is. En sociale rechtvaardiging ook vormgegeven in het bieden van opvang aan hen die in zelfredzaamheid tekortschieten. En last but not least een strikte scheiding tussen religie en staat, waardoor godsdienstbeoefening aan een ieder vrij staat, zonder dat dit mag leiden tot welke vorm van theocratie ook.

Deze verworvenheden zijn ons dierbaar ook bij het betekenis geven aan onze toekomst. De afgelopen jaren zijn wij opgeschrikt door gebeurtenissen die ons niet incidenteel, maar fundamenteel confronteren met de noodzaak deze leidende principes voor onze maatschappelijke orde veilig te stellen. Ideologisch gemotiveerde terreurdaden maar ook de komst van zeer veel politieke vluchtelingen met een volstrekt ander mens- en wereldbeeld dwingen ons om niet te volstaan met operationele ingrepen, maar ons ook te bezinnen op de vraag hoe serieus wij onze grondwaarden nog nemen en welke offers wij daarvoor willen brengen. De voortekenen van de snelle sluipgang waarmee de vrijheid van het woord onder druk komt te staan en grote aantallen mensen incl. rechters en politici omwille van 'peace for our time' zich laten verleiden om water bij de wijn te doen, liegen er niet om. Hoe sympathiek het ook is om vanuit een overtuigingsethiek pastorale politiek te bedrijven, zullen we toch moeten leren en daarvoor de moed opbrengen ons uit te spreken over de waarde die wij aan onze samenlevingscriteria toekennen en er op basis van een verantwoordelijkheidsethiek naar handelen, hoe hard en pijnlijk dit op individueel menselijke schaal ook uitpakt. Wat ons daarbij parten speelt is, dat wij decennia lang in vrede hebben kunnen leven en een hoog welvaartsniveau hebben kunnen bereiken, met als keerzijde dat wij afgeleerd hebben om te kunnen afzien en lijden. Wat voor de generaties die de wereldoorlogen hebben meegemaakt 'normale' offers waren, zijn voor ons ongekende ervaringen en keuzes waar we mentaal nauwelijks voor toegerust zijn. En toch zullen we moeten doorpakken, omdat anderen anders over ons gaan beschikken, wellicht met de beste bedoelingen maar ten koste van onze autonomie, waarden en normen.

Dit pamflet is een oproep aan de lezer om deze vraag serieus te nemen, te adresseren en er verantwoordelijke actie op te nemen. In naam van onze grondrechten en ter bescherming van de sociale codes die voor ons leidend zijn omdat zij uitdrukking geven aan datgene wat ons dierbaar is en waar in het verleden grote offers voor zijn gebracht: een parlementaire democratie gestut en geleid door de inspiratie van de Verlichting en politiek vormgegeven in vrijheid, gelijkheid en broederschap.

De zichtbare hand van het politiek domein en 'de onzichtbare hand' van de vrije markt

De combinatie van technologie en economie heeft het kapitalisme een revolutionaire drive en dynamiek gegeven die het politieke domein volledig overvleugeld heeft. Noch Christendemocraten, sociaaldemocraten of conservatieven hebben in ideologische zin hiertegen iets ingebracht, terwijl de liberalen zich in het succes van het economisch

domein gekoesterd hebben en meegedeind zijn op de golfslag van de formidabele welvaartsexplosie.

Het kapitalisme is ideologisch geneutraliseerd en als objectief instrument voor nutwaarde ontwikkeling gepresenteerd, waarbij politiek ideologische keuzes tot technische alternatieven zijn gereduceerd als onderdelen van waardevrije economische modellen. De winsten van de economische spelers zijn geprivatiseerd, en de verliezen die inherent zijn aan het vrije marktmechanisme via vangnetten van de nationale overheden op de belastingbetalers afgewenteld. Motto's: 'privatization of profits, socialization of losses'; en 'Mainstreet als gouden parachute van Wallstreet'.

Door loskoppeling van de werkelijkheid van de productiefactoren en overschakeling naar een globaal werkende financieel en technologisch gedreven bancaire en kenniseconomie, is de dynamiek van het kapitalisme sterk toegenomen. Met als hamvraag wie en vanuit welke visie vanuit het politieke domein, nog remmend en bijsturend kan optreden. De situatie heeft veel weg van de tovenaarsleerling van Goethe, die grote krachten had ontketend, zonder ze te kunnen beteugelen.

Het risico hierbij is dat mensen in een crisis sneller terugvallen op oude, vertrouwde beelden, en oplossingen kiezen die dicht bij huis zijn. Geen speurtocht naar radicale alternatieven, maar het volgen van bekende paden die binnen de geëigende denkkaders vallen en vooral ook het zoeken naar systeem externe oorzaken.

Het kapitalisme heeft daarbij de charme dat het in oorsprong weliswaar onlosmakelijk verbonden was met de liberale democratie als politieke ideologie, maar in zijn huidige geneutraliseerde gedaante voor ieder politiek regime een aantrekkelijk economisch vehikel is. Dit, omdat het in zijn hoge dynamiek van geld met geld maken, voor behendige spelers in ongekend korte tijd goud oplevert zonder enige verbinding met onderliggende sociaal-culturele waarden en normen, en gedragscodes. Zo floreert het kapitalisme niet alleen in het Westen, maar blijkt het - losgezongen van het politiek liberalisme - ook in staat tot een zeer profijtelijke symbiose met autoritaire politieke systemen. Met als eerste belangrijke les uit de Westerse praktijk, dat succes verzekerd is in termen van maatschappelijk draagvlak, als er een sociaal vangnet onder gespannen wordt om met name uitval in de middengroepen van de samenleving op te vangen. En met als tweede les, dat het kapitalisme ontdaan wordt van de harde uitstraling van Ayn Rand met haar dictum: 'greed is good' en haar leidraad dat individueel eigenbelang de enige relevante drijfveer is van alle menselijke zingeving en vooruitgang.

Het kapitalisme hanteert geld als ruilvaluta. Waarden en normen, hoe onderling verschillend ook in betekenis, worden tot nutwaarde geneutraliseerd en uitwisselbaar maakt. Hierdoor wordt de ruilhandel waarop dit systeem gebaseerd is, aanzienlijk vereenvoudigd. Simpel gezegd wordt alles in geld uitgedrukt en uitgeruild. De keerzijde is dat waarden en normen uit andere maatschappelijke domeinen, zoals cultuur, onderwijs, milieu, zorg en veiligheid etc. op dezelfde wijze worden gewogen en geobjectiveerd, zodra het kapitalisme erin slaagt deze domeinen succesvol te penetreren. De oorspronkelijke waarden en normen die betekenis verleenden aan deze samenlevingsdomeinen worden in een soort van 'pacman' proces opgevreten, in nutwaarde getransformeerd en tot economische categorieën herleid en zodanig gemodelleerd, dat zij zich ook door economische afwegingen en wetmatigheden laten begrijpen en sturen.

Dit penetratie-, overname en transformatieproces van belangrijke sociaal-culturele sectoren voltrekt zich, vooral in de Westerse samenleving de laatste decennia snel en krachtadig en kenmerkt zich door onomkeerbaarheid. Eenmaal in gang gezet en een bepaalde kritische grens overschreden, is terugkeer naar de oude situatie niet of nauwelijks meer mogelijk. Het stroomopwaarts zwemmen van zalmen is daarbij vergeleken een peulenschil.

Kort door de bocht: waar kapitalisme zijn intrede doet, wordt iedere waarde tot geldswaarde getransformeerd. En eenmaal nutwaarde, altijd nutwaarde.

Een belangrijke karakteristiek van het kapitalisme is, dat het in zijn voorkomen zijn ideologische veren heeft afgeschud. Kapitalisme als paradigma is vervangen door kapitalisme als praktische methode van werken om op een pragmatisch realistische wijze in een continu, efficiënt voortbrengingsproces voor materiële welvaart te zorgen. Met als toverformule: rationeel individueel handelen vanuit eigenbelang leidt tot gemeenschappelijke welvaart en welzijn door de werking van de onzichtbare hand. Kapitalisme lijkt hiermee op een klok die zichzelf voortdurend opwindt.

Als ideologisch neutraal en waardevrij door de ratio voortgedreven en beheerst instrument, kan het uit zichzelf niet falen. Excessen komen niet voort uit systeemfeilen, maar uit ondeugdelijke maatschappelijke randvoorwaarden en een tekortschietende moraliteit van individuele business actoren.

Weliswaar met als kanttekening dat als men als ondernemer/manager zich in de dagelijkse economische praktijk ook laat leiden door morele principes, de kans op zakelijke succes er niet door wordt vergroot.

[Hamvraag](#) is of de oorspronkelijke wisselwerking tussen het politieke domein en het economische domein vandaag de dag überhaupt nog mogelijk is. In deze verbinding tussen de zichtbare hand van de politiek en de onzichtbare hand van de economie, lag het primaat bij de politiek waardoor beteugeling van het kapitalisme kans van slagen had. Wordt de vraag echter in het hier en nu negatief beantwoord, dan kunnen alle bekende politieke ideologieën, liberalisme inclusief, naar het museum en/of dienstdoen als comfortbiedende teddyberen voor nostalgische utopisten, die zichzelf ruimschoots overleefd hebben.

Voor de beantwoording moeten we eerst drie andere vragen adresseren.

1. Is de voortgaande penetratie en transformatie dynamiek van het kapitalisme in de westerse samenleving in andere domeinen nog te stoppen en terug te dringen.
2. Is er een politiek systeem voorhanden, dat wellicht niet liberaal-democratisch van origine, nochtans met harde, zichtbare hand het kapitalisme op zijn plek houdt, zonder het van zijn dynamiek te beroven?
3. Welke externe ontwikkelingen vergen een snelle, effectieve response, waar het kapitalisme uit eigen kracht niet toe in staat is?

De eerste twee vragen leveren na een snelle scan het beeld op dat het kapitalisme een *politieke* ideologie nodig heeft om niet aan zijn eigen dynamiek ten onder te gaan. Dit vereist het adresseren van het kapitalisme als ideologie en de confrontatie met een politiek referentiekader dat in staat is om zijn vitale waarden en normen te beschermen tegen het proces van economisering. Welke Westerse ideologieën zijn daartoe nog beschikbaar, vanuit democratisch perspectief aantrekkelijk en op eigen kracht daartoe nog in staat? We onderscheiden conservatisme, liberalisme, communisme, socialisme, fascisme en christendemocratie, vijf doctrines die de afgelopen eeuw een belangrijke stempel op de Westerse samenlevingen hebben gedrukt, maar zonder uitzondering door het kapitalisme onder de voet zijn of worden gelopen. Deze doctrines - de liberaal democratische ideologie wellicht uitgezonderd - hebben te weinig ideologische kracht, beheersvermogen en toekomstgericht vernieuwingspotentieel om de opgave van een herstel van de machtsbalans en hernieuwde control over de dynamiek van het kapitalisme tot een goed einde te brengen. Het liberalisme heeft in de 19de eeuw verzuimd om de idealen van gelijkheid en broederschap te verenigen in een vorm van juridische en sociaaleconomische bescherming van de individu met focus op de sociaal zwakkeren in de samenleving. De socialisten en christendemocraten hebben die lacune met succes opgevuld, maar wel tegen de prijs van onkritische acceptatie van het kapitalisme als welvaartsscheppende ideologie in het economische domein.

Nog erger, tegen de prijs van het toegang verlenen aan het kapitalisme tot andere sociaal culturele domeinen en het faciliteren van het ontwaardingproces, in het bijzonder van het begrip van de 'fraternité' en de daarbij behorende solidariteitscodes.

De christendemocraten zijn hierin het verst gegaan met de opoffering van de traditionele pastorale gewetensrol van de kerken en zijn niet of nauwelijks nog te onderscheiden van de conservatieven met hun hang naar het koesteren van de praal symboliek van obsoleete instituties en rituelen.

De communisten zien niet voor niets de socialisten als hun aartsvijanden, omdat zij de zaak van de klassenstrijd opgegeven hebben in ruil voor het vakbondsstreven naar meer menswaardigheid en comfort voor de have-nots binnen het kapitalistische stelsel. In Nederland verenigd in een, -de Internationale zingende- Partij van de Arbeid, maar als politieke club een communist onwaardig.

Communisme en fascisme op hun beurt hebben ieder voor zich op catastrofale wijze historische kansen verspeeld op een menswaardig, alternatief politiek en economisch systeem. Met zoveel verleden lijkt een toekomst voor deze ideologieën uitgesloten. Op het liberalisme als draaggolf van een nieuw politiek elan komen we later nog terug. Voor deze ideologie geldt overigens de noodzaak van een grondige schoonmaak van ideeën en politici en een instroom van burgers die *voor* de politiek en niet *van* de politiek willen leven.

Het huidige Chinese politieke systeem lijkt als enige de confrontatie aan te kunnen in een subtiel machtsspel, waarbij de teugels in het economische systeem zoveel als mogelijk gevierd worden en het kapitalisme ruim baan wordt geboden, maar degene die voor iedereen volstrekt duidelijk en discussieloos aan de teugels trekt, de Chinese Communistische Partij (CCP) is. Deze politieke partij heeft geen ideologie, maar is er een: de ideologie van de macht, die de finale stem heeft in de waardebeoordeling van alle maatschappelijke en culturele subsystemen in de Chinese samenleving, en daarbij oog tracht te hebben voor wenselijke vrijheidsgraden voor de bevolking om individuele en collectieve beklemming en verwurging door een totalitaire vorm van dictatuur te voorkomen. De machts piramide wordt bevolkt door een pragmatische oligarchie samengesteld uit een klein aantal families voor wie de ideologische fundering van hun machtspositie vooral het behoud ervan tot doel heeft in een context van welvaart en welzijn voor het gewone volk. En waarbij de ideologie van kapitalisme als motor van het economisch domein er niet toe doet omdat het volledig ondergeschikt is aan de besturing en beheersing door de politieke elite. Voor de Chinese Communistische Partij (CCP) gaat het in de formulering van ex-partijleider Deng, bij het kapitalisme -net als bij een kat - niet om haar kleur, maar of ze muizen vangt. In deze opstelling wordt binnen het economisch domein aan het kapitalisme - strategische productmarkt combinaties uitgezonderd - alle ruimte geboden en aan succesvolle ondernemers alle materiële voordelen gegund. De hoogste posities op de maatschappelijke ladder in termen van status en invloed blijven echter gereserveerd en militair geborgd voor de personen op sleutelfuncties in het politieke domein. En het politieke domein is dan niet de overheid maar de communistische partij die voor iedereen de normen en het bijbehorende verhaal bepaalt van heden, toekomst en verleden.

De derde vraag vergt een inventarisatie van fundamentele ontwikkelingen in de externe context die zeker ook vanuit een politiek liberaal perspectief een eigen antwoord vergen, in het bijzonder omdat het kapitalisme niet reageert, simpelweg omdat er op de korte termijn met mogelijke oplossingsrichtingen geen geld mee te verdienen valt.

Kwesties die dringend om actie vragen

- ecologische instorting: co2; energie; water; vervuiling en vernietiging van de natuur. Een korte toelichting: waarom kost het zoveel moeite om het adresseren te vertalen in daden?
Het antwoord is dat het kapitalisme uitsluitend geactiveerd wordt door potentiële

winstpakkers en voor het overige via haar omvangrijk lobbycircuit agressieve tegenstand biedt, hierbij ondersteund door een veelvoud aan technologie en wetenschap ontleende rationalisaties.

Zo erkende Bill Gates recentelijk dat de klimaatcrisis een ecologische catastrofe dreigt te worden, omdat het bedrijfsleven anders dan bv. in de farmaceutische markt aan innovaties in dit domein geen cent verdient en de nationale overheden te weinig geavanceerde kennis en organisatievermogen in huis hebben om in dit gat te springen en gezamenlijk beleid te maken, dat zoden aan de dijk zet.

- biogenetische reductie van mensen tot machines. Het echte drama voor de mens is niet dat robots met hun artificiële intelligentie, het denken van de mens overnemen, maar dat de mens geprogrammeerd wordt tot robot. Robots nemen het niet over, wij worden robots. De ethische dimensie wordt daarbij gereduceerd tot een vraag van tolerantie naar andersdenkenden opdat compromisvorming te allen tijde mogelijk blijft. Als alle waarden tot nutwaarde kunnen geherdefinieerd en neutraal kunnen worden benaderd, dan kan men vanuit een rationele en objectieve valuta definitie altijd een vorm van consensus vinden. De valkuil van het liberalisme is dat de tolerantie zo kan worden opgerekt, dat alles waar en daarmee betekenisloos wordt. Daar staat tegenover dat conflict en strijd altijd tot misverstanden kunnen worden teruggebracht, met oplossingen als uitkomst die via consensus zoeken op basis van wederkerig begrip en de bereidheid tot geven en nemen, tot stand komen. De vraag naar integrale menswaardigheid wordt uiteindelijk in existentiële termen buiten de orde geplaatst.
- totale digitale controle over het menselijk leven met uitholling van het vrijheidsdomein van de individu. Als consument zijn wij God, als mens zijn wij net als God dood. In het techno tijdperk van nu en de toekomst, heeft ieder individu weliswaar een unieke elektronische code, maar geen unieke identiteit.
- globalisering met een complexe dynamiek die onbeheersbaar is en de lokale wortels van mensen vernietigt. Je kunt de mens wel uit het dorp verjagen, maar het dorp niet uit de mens. De explosieve, massale urbanisatie van deze tijd ontkent deze kleinschalige 'nature' in de individu, ondermijnt de samenleving als dynamische resultante van de interactieprocessen tussen individuen en groepen, en creëert op grote schaal conflicten, vervreemding en vereenzaming. De 'global citizen' die continu op reis is, gebruikt weliswaar intensief zijn wings. De keerzijde echter is, dat hij zijn community roots verliest en daarmee het vermogen tot zingeving
- het kapitalisme heeft in het Westen het politieke domein overvleugeld; de zichtbare hand van de liberale democratie is speelbal geworden van de onzichtbare hand van de vrije marktwerking; de burger ten tijde van de Franse revolutie in de rol van *Citoyen* als hoeder van het algemeen belang, is door de burger in de rol van *Bourgeois* als behartiger van het eigenbelang, overweldigd en buiten spel gezet. Het algemeen belang wordt niet langer als richtlijn gezien voor het politieke handelen maar als de resultante van een continu proces van onderhandelen, consensus zoeken en compromisvorming, tussen de behartigers van particuliere belangen die gedefinieerd worden in termen van neutrale valuta (geld). De bekende uitspraak van de zakenman naar Brecht: 'de mens, ik ken zijn waarde niet, alleen zijn prijs'.
- de machtsafstand tussen de haves en havenots is onoverbrugbaar vergroot. Dit geldt zowel t.a.v. formele rechtsbescherming, sociale rechtvaardigheid, feitelijke invloed en wederkerige uitsluiting. Het lijkt erop dat de havenots alleen nog kunnen communiceren via tegen-afhankelijkheid, accommoderend gedrag, in de rol van slachtoffer of via de lose/lose variant van terreur.

- de combinatie van technologie, kapitalisme en bureaucratie produceert een formidabele kracht, die alle sociale en culturele domeinen in de Westerse beschaving penetreert en hun waarden en normen tot nutprincipes herijkt. Het menselijke als waardebepalend criterium voor het zoeken naar zingeving wordt vervangen door economische meerwaarde als manifestatie van rijkdom en voorspoed. In West Europa zijn deze penetratie en transformatie zo succesvol geweest, dat bv. de kerken – met uitzondering van de persoon van paus Franciscus- volledig uit het publiek maatschappelijk veld zijn geëclipseerd.
- De overtuigingskracht van het functionele denken en de overweldigende macht van technologie en marktdenken neutraliseert alle keuzes tot rationele alternatieven binnen een als objectief gedefinieerd krachtenveld van belangen. Een visie is in dit verband een accommoderende denkvariant die haar zeggingskracht vooral ontleent aan de logica van argumentatie en afweging binnen de bestaande referentiekaders en met uitschakeling van de historische dimensie. De toekomst heeft haar eigen functionele wetten en staat los van de geschiedenis. Historie is erfgoed en een curieuze relikwie die verwijst naar hoe anders mensen in het verleden, dachten, zich gedroegen en kleedden. Boeiend om kennis van te nemen maar niet relevant voor het functioneren nu en in de toekomst.
Ook op het vertrouwde ideologische gedachtegoed is een onhistorisch stempel gedrukt. Zo zijn er evenzoveel liberale ideeën als er individuen zijn die zich liberaal noemen. Ideeën die inhoudelijk veelal los gekapt zijn van de wortels van het verleden en iedere dag opnieuw weer gedefinieerd worden in een pragmatische response op electoraal relevante politiek-maatschappelijke vraagstukken. Ideologie is nu een label om electorale herkenbaarheid van een politieke partij te bevorderen, niet om een visie tot uitdrukking te brengen en te verantwoorden. In het functionele tijdperk vervangt permanente marketing politiek maatschappelijke reflectie. Probleemoplossend scoren gaat boven alles.
- De combinatie van globalisering en technologie maakt onze wereld van ongeremd materieel gewin – met dito uitbuiting als keerzijde - mogelijk, maar ook zeer kwetsbaar.
De soevereiniteit van de klassieke Natie Staat was gefundeerd in een relatieve onkwetsbaarheid van haar burgers t.o.v. derde Mogendheden. Het begrip totale oorlog bestond niet, omdat geen enkele Staat de macht had om een andere Staat te vernietigen. Dat is nu fundamenteel anders. In vervolg op kernwapens, kunnen door de ontwikkeling van de microtechnologie nu zelfs kleine, gewapende terreurgroepen disproportionele schade aanrichten en op grote schaal onzekerheid en angst teweegbrengen. Burgers worden structureel onzeker en angstig en gaan op zoek naar bescherming belovende en biedende formules en instanties. Met als paradoxale uitkomst de gelegitimeerde terreur van de rechtstaat, in de vorm van onbegrensde, als noodzaak gedefinieerde terreurbestrijding en preventie.
- wetenschap en journalistiek zijn niet langer de symbolen van kritisch-onafhankelijk denken en vrije meningsvorming. Socrates als authentiek en onafhankelijk filosoof is getransformeerd in een goed betaalde intellectuele professional in functies zoals consultant, beleidsadviseur, tekstschrijver, media voorlichter, advocaat en spindokter, die zich als hij/zij goed ligt, tot de hofhouding van de machthebbers mag rekenen.
Zowel intellectuele waarheidsvinding als de noodzakelijke 'checks & balances' in het politieke krachtenveld vragen uitdrukkelijk om een onafhankelijke perscultuur. Wetenschap en journalistiek echter zijn ernstig verzwakt ten gunste van collectieve na- en mooipraterij in een vleicultuur, gekenmerkt door wederkerige begunstiging, bewondering en mentale luiheid.

- De Europese Unie functioneert in deze moeilijke tijden geenszins als baken voor haar burgers. Zij is als politiek instituut niet de resultante van een inspirerende politieke visie en gezaghebbende strategie, effectieve diplomatie, en geloofwaardige militaire kracht. Zij heeft geen duidelijk herkenbare en door de burgers van Europa gedragen en gedeelde identiteit, met waarden en normen die respect afdwingen. En de Unie wordt niet geleid door politici die handelen vanuit 'Verantwoordingsethiek' en die daarop aanspreekbaar en gekozen zijn. De Europese Unie ontbeert kortom pijnlijk zichtbaar het politieke gezag, de militaire kracht en bestuurlijke slagvaardigheid die in lijn zouden zijn met haar formidabel economisch succes. Wat nodig is, is groot scheepsonderhoud, maar niet in de rust van het droogdok, maar in volle vaart op zee.

Europa moet in de actualiteit van vandaag tijdelijk terug naar een los vast samenstel en samenspel van soevereine staten, onder Frans-Duitse regie. Daarnaast moet een denktank zeer snel en goed doordacht op hoofdlijnen twee keuzes uitwerken:

- een Federaal regime, met centrale functies op het gebied van internationaal beleid, defensie, energie, ecologie en financiën.
- een Confederaal regime van Natie Staten, met straffe c.q. losse coördinatie op bovengenoemde gebieden, met naar keuze wel/geen monetaire unie.

De eerste keuze behelst fate-sharing, niet meer en niet minder.

De tweede keuze in zijn verschillende varianten, beperkt zich tot interest sharing. Deze keuzes worden in 2017 voorgelegd aan de Europese bevolking van de betrokken Natie Staten. Individuele Natie Staten kunnen vervolgens instappen, maar niet meer uitstappen. (vergelijkbaar met het USA model)

- Het Europese vluchtelingen vraagstuk vraagt om een geoliede en handhaafbare aanpak op basis van een definitie van vluchteling; het besluit tot wel/niet politieke integratie resp. terugkeer; het onmiddellijk sluiten van de buitengrenzen voor iedereen met uitzondering van politieke vluchtelingen uit Syrië; het tijdelijk buiten werking stellen van Schengen; een versnelde keuzeprocedure voor de huidige vluchtelingen wie voorlopig kan blijven c.q. wie terug gestuurd wordt. Parallel hieraan moeten protocollen voor de nabije toekomst gemaakt worden. Hoe hard ook, gelet op de aantallen havenots die vanuit de Arabische en zuidelijke delen van Afrika hun heil elders en bij voorkeur bij ons zoeken, zien wij geen alternatief. Het ellendige en trieste van de situatie is dat West Europa vooral als veilig en welvarend continent wordt gezien en de liberaal democratische orde uitsluitend in termen van materieel gewin wordt begrepen en gewaardeerd en dat ondanks het feit dat Europeanen, immateriële waarden en normen aanhangen en uitstralen die voor vele vluchtelingen als vreemd en religieus afstotend worden ervaren. Belangrijk is dus dat de slaagkans van vluchtelingen tot succesvolle sociale integratie, als kritische factor wordt gewogen in het toelating- en integratiebeleid. Het klakkeloos blijven toepassen van de vertrouwde multi-culturele samenlevingsformule is mede gelet op het maatschappelijke ontwrichtingsrisico door de grote aantallen, volstrekt uit den boze

Een liberale denkrichting als 'food for thought' voor bovengenoemde issues

Wat nodig is om bovengenoemde issues doeltreffend en structureel aan te pakken, is het opnieuw in werking stellen van de zichtbare liberale hand die - bij voorkeur vanuit een mondiaal gezichtshoek - in het politieke domein de ongebreidelde dynamiek van de markt beteugelt en corrigeert. Alleen is het politieke domein ten opzichte van het kapitalisme en door de werking ervan, zozeer verzwakt dat het daartoe niet in staat lijkt. Noch op Staatsniveau, noch in het verband van de Europese Unie, en evenmin waar het mondiale samenwerkingsverbanden betreft van Natie Staten of intergouvernementele instituten. Wat in plaats daarvan gebeurt is een ontkenningssritueel in de vorm van blind

vertrouwen in technologie en innovatie als een 'deus ex machina' die de mensheid op het allerlaatste moment voor de poorten van de hel wegsleept, en daarmee feitelijk een verlengstuk wordt van het romantische beeld van de onzichtbare hand van de vrije marktwerking, die het kapitalisme voortdurend bijstuurt en voor ondergang behoedt.

Uiteraard wordt in dit liberale denken aan een economische crisis niet meer dan een zuiverende werking toegedicht om erger te voorkomen en om systemisch dood hout te kappen. Kapitalisme is immers een hoogdynamisch proces van permanente zelfdestructie om niet-aflatende vernieuwing mogelijk te maken, volgens het mantra: zonder vernieling geen vernieuwing. Dit nu is een vorm van struisvogelpolitiek waarbij het politieke domein zijn eigen onkunde en onmacht maskeert door de toekomst integraal aan de onzichtbare hand van het vrije marktmechanisme toe te vertrouwen. Het komt feitelijk neer op het afscheid nemen van eigen politieke visie en verantwoordelijkheid onder impliciete erkenning van de bepalende rol van het kapitalistische systeem. Wat ondermeer door de case van de ecologische crisis duidelijk wordt, is de noodzaak om de ondergeschikte positie van het politieke domein ingrijpend te corrigeren teneinde het kapitalisme aan banden te leggen en daarmee echt wat aan deze problematiek te doen. Anders blijven de politici druk bezig met groots theater en imponerende windowdressing terwijl onze natuurlijke habitat door onszelf ten gronde wordt gericht, alle mooie droombeelden over reddende technologie ten spijt

Welke keuzemogelijkheden zien wij voor herstel van het politieke domein

- Allereerst kan de conservatieve politieke traditie benut worden, voorzien van linkse economische vangnetten voor de sociaal zwakkeren in de samenleving en in de continentale Christen Democratische varianten gevoed en gelegitimeerd door de pastorale dimensie van de Christelijke Kerken. Deze politieke stroming heeft zowel in Engeland als Duitsland een krachtige electorale inbedding, maar heeft als nadeel dat zij het kapitalisme volledig heeft geïnternaliseerd en daar volledig ondergeschikt aan is geworden. En met het verzwakken van de positie van de continentale Europese kerken drogen ook ideologische voeding en inspiratie op en drijven de politieke domeinen in toenemende mate op het persoonlijke charisma en de leiderschapskwaliteit van individuele politici.
- Ook zou meegelift kunnen worden op de heersende populistische stromingen, die anti Moslim/anti immigranten standpunten koppelen aan politiek cultureel conservatisme en aansprekende links economische beleidskeuzes. Deze stromingen bieden door hun concrete issue politiek, een vorm van schijnveiligheid aan een massaal onzeker electoraat, maar werken tevens radicalisering in de hand. Daarbij komt, dat dit populisme als nadeel heeft dat zij geen consistent en samenlevingsbreed denkkader biedt. Feitelijk wordt continu gelaveerd van issue naar issue, stoelend op charismatisch leiderschap.
- Het socialisme met zijn syndicalistische aanpak vormt een klassieke ingang en hefboom. Deze stroming is voor het kapitalisme een succesvolle buffer gebleken tegen het communisme en heeft daarmee het kapitalisme tot een succes gemaakt. Met als groot nadeel dat dit is gebeurd op basis van vergaande aan- en inpassing aan de kapitalistische ideologie en praktijk. Het socialisme is in ons beeld een ingrijpende en uiterst belangrijke sociaaleconomische correctie geweest op het liberale gedachtegoed van de Verlichting ten gunste van de arbeidende klasse. Het heeft zich echter nooit ontwikkeld tot een authentieke ideologie die het kapitalisme aan zich ondergeschikt heeft willen en kunnen maken, dan wel hiervoor een volwaardig ideologisch en praktisch alternatief heeft geboden. Anders gezegd: Het socialisme heeft, anders dan het communisme, het kapitalisme nooit willen/durven/kunnen confronteren en als genoegdoening

daarvoor binnen het kapitalisme ruimte verkregen tot het stichten van een welvaartsstaat, waarin ook plek was en is voor het proletariaat. Een geweldige prestatie vanuit praktisch maatschappelijk perspectief maar vanuit een ideologisch referentiekader vooral een aanpassing, erop gericht om het kapitalisme van een vriendelijk, menswaardig gezicht te voorzien.

- Een alternatief is het Chinese model waarbij de Communistische Partij via de machtsdimensie van het gelegitimeerde geweld, het kapitalisme binnen het economische domein vrij baan heeft gegeven, maar tevens dit domein krachtig heeft ingedamd. Er is sprake van een autoritair politiek regime dat het economische domein volgens kapitalistische principes laat functioneren, op afstand scherp volgt, op strategisch niveau bestuurt en indien nodig krachtadig corrigeert. De macht van het politieke domein is leidend voor alle domeinen van de samenleving, het economisch domein door de kapitalistische drijfveren en instrumentele vrijheidsgraden succesvol, maar de rechtsorde primair een functie van de machtsconfiguraties van de oligarchieën in het politieke domein, en de formele positie van de individu als rechtscategorie uiterst zwak. Het Chinese model functioneert als een geoliede machine en oogt democratisch, maar daarin lijkt geen plaats voor de vrije individu. Hiermee staat het wel op lichtjaren afstand van een op liberale beginselen gegrondveste westerse democratie.
- Tenslotte kan de liberaal democratische variant, hoe verzwakt ook in de Europese context, overwogen worden. Kenmerkend voor de liberale ideologie is dat het economisch domein als een soort hemel op aarde wordt gedefinieerd, waarbinnen iedere 'hard werkende burger' zijn plaats krijgt toebedeeld. Met de burger in zijn rol van de *Bourgeois* die vanuit eigenbelang en geleid door de onzichtbare hand van de markt, economisch bijdraagt aan de *Common Weal* of het Algemeen maatschappelijk belang. In de formulering van Mandeville: 'private vice produces public virtue'. Maar wel ten koste van de burger in zijn kwaliteit van *Citoyen*, die vanuit zijn verantwoordelijkheidsethiek voor de samenleving als totaal, de Franse revolutie ontketende en praktische voorwaarden schiep voor het ontwerp van een radicaal nieuwe samenleving met een politiek domein dat ingericht en gestuurd wordt door de zichtbare hand van de Rede.

Het grote voordeel is dat deze stroming met zijn aanspraak op universele gelding, de politiek dominante dynamiek belichaamde van de Verlichting, het kapitalisme inbedde en op basis van het principe van de zichtbare hand van de politiek, het kapitalisme de baas was.

Zo zijn bijvoorbeeld de utopische variant van de Amerikaanse politiek 'Make the world safe for democracy' en het UNO Handvest van de Universele Rechten van de mens, uitsluitend betekenisvol binnen een door het liberale gedachtegoed gevoed politiek denkkader, waarin de vrijheid van de individu, individuele grondrechten en scheiding van het religieuze en het politieke domein centraal staan.

Een groot minpunt is, dat het liberalisme na de mislukte burgerlijke revolutie van 1848, in sterke mate door het nutwaarde denken van het kapitalisme gepenetreerd is, en daarmee de superioriteit van het politieke domein en de rol van de burger als *Citoyen* en als diener en hoeder van het algemeen belang, heeft opgegeven. Het liberalisme heeft zich vervolgens beperkt tot het binnen het economisch domein, ideologisch omarmen van het kapitalisme via de onzichtbare hand van Adam Smith, en het bestrijden van de uitwassen ervan overgelaten aan het socialisme.

Als we binnen dit bestek toch kiezen voor de liberale ideologie als hefboom voor een machtskanteling tussen het politieke en economische domein en niet voor de variant van het socialisme, de pastorale overtuigingsethiek van de Christendemocratie of de oligarchische variant van de Communistische Partij

China, dan komt dat niet door de overtuigende staat van dienst van de liberale ideologie, maar uitsluitend doordat deze ideologie van de Verlichting, de politieke fundering heeft gelegd voor nieuwe democratische grondvormen die vanuit dit gedachtegoed in Amerika en Europa betekenis, richting en orde aan de moderne rechtstaten hebben gegeven. Een fundering die vanuit het vrijheidsbeginsel, de betekenis van de individu en de absolute scheiding van politiek en religie, meer dan ooit aan toekomstrelevantie heeft gewonnen.

Noodzakelijk is wel dat het liberalisme:

- vanuit het politieke domein met harde zichtbare interventies de vrijwel onbeheersbare chaotische dynamiek van het kapitalisme corrigeert, die keer op keer geen boodschap blijkt te hebben aan welke domeineigen onzichtbare hand dan ook;
- koerscorrecties afdwingt die de snel groeiende machtskloof en bizarre welvaartsverschillen tussen haves en havenots op mondiale schaal verkleint, en daarmee de gangbare beeldvorming opblaast, dat liberaal democratische waarden uitsluitend over het verwerven van materiële zaken gaan en liberalisme als menselijke drijfveer niet meer is dan 'the pursuit of prosperity',
- vangnetten aanbrengt voor de sociaal zwakkeren opdat 'sociale gerechtigheid' meer wordt dan een politiek correcte one liner van iedere willekeurige politicus op permanente campagne.

De noodzaak van herstel van het primaat van het politieke over het economische domein

Belangrijk voor de keuze is de onderlinge verhouding tussen het politieke en economische domein, de architectuur van ieder domein en hierbij in het bijzonder de spanning tussen vrijheid en dynamiek enerzijds en sociale rechtvaardigheid en beheersbaarheid anderzijds. *Zo levert iedere keuze voor of uitkomst van een ondergeschikte rol van het politieke domein, voor de samenleving een structureel gegeven op van periodieke maatschappelijke crises vanuit de ongebreidelde dynamiek van het economisch domein, zoals betekenis gegeven en beheerst door het kapitalisme*

De machtsafstand tussen individuen en groepen binnen de samenleving wordt vanuit deze dynamiek ook binnen andere maatschappelijke domeinen in een onomkeerbaar proces groter en groter, ongeacht de waarden en normen in die domeinen. In de westerse liberale democratieën worden begrippen als gelijkheid en sociale rechtvaardigheid niet meer dan lege termen. In theorie en in formeel juridische zin zijn wij allen gelijk, maar in de maatschappelijke praktijk niet. Uiteindelijk verandert het politieke domein in een theater waar de schijn van dominantie en sturing wordt opgehouden terwijl de interactieve processen voortdurend gevoed vanuit de kapitalistische kracht en dynamiek, hun eigen weg gaan en hun eigen werkelijkheid creëren. De vraag is vervolgens vanuit welke politiek ideologische stroming een keuze voor een dominante rol voor het politieke domein wordt ingevuld en hoe realistisch de inschatting is voor de realisatie ervan. Kritisch hierbij is de moed om deze vraag zowel ideologisch als in praktisch uitvoerbare termen zo duidelijk en precies mogelijk te adresseren.

Nodig is om bij de keuze voor een nieuw politiek rolmodel duidelijk te zijn, niet alleen voor de burger maar ook voor de politicus, opdat deze ook zichzelf niet voor de gek houdt:

- Gaan we voor laissez faire en het voortduren van een ernstig verzwakte liberaal democratische variant, en stapelen wij onder het motto 'na ons de zondvloed' de issues op het bord van toekomstige generaties? Of kiezen wij voor een krachtig ideologisch en praktisch vernieuwd liberalisme?

- Gaan wij naar analogie van de CCP voor het alternatief van een krachtadig politiek autoritair oligarchisch model, onder opoffering van de individu als kritische peiler van de samenleving?
- Kiezen we voor een democratische ruk naar links op basis van een sterke overheid om tenminste de uitwassen van het kapitalisme voor de zwakkeren in de samenleving enigszins te beteugelen?
- Of nemen we als focus issue politiek, waarbij ieder actueel vraagstuk op zich wordt gedefinieerd en aangepakt, dan wel via een 'benign neglect' formule wordt toegedekt?

Wij kiezen voor een vernieuwd en vernieuwend liberalisme.

Maar ongeacht de keuze is het van groot belang dat wij ons niet verliezen in de processen van acute probleemoplossing die vandaag de dag aan iedere maatschappelijke kwestie van enige importantie verbonden lijken te zijn, maar de sleutelvraag naar het machtsherstel van het politiek domein blijven adresseren. Verdwijnt die vraag immers uit ons gezichtsveld, dan blijven alle onze inspanningen niet meer dan varianten op het dweilen met de kraan open.

Een tweede aandachtspunt is dat wij bij het maken van onze keuze en het vorm en inhoud geven aan een nieuw politiek bestel, ons primair door 'Wertrationalität' en niet zozeer door 'Zweckrationalität' laten leiden. Ons meer door maatschappelijke en culturele waarden en normen laten inspireren dan door een doel/middelen afweging laten leiden. Iets wat niet gemakkelijk is omdat het kapitalisme samen met de moderne technologie inmiddels ook ons kennisdomein met zijn onderwijsinstellingen is binnengedrongen en zich daarbij de taal en begripsformulering heeft toegeëigend. En wie de taal beheerst, beheerst het denken en de waarheidsvinding. Dit geldt ook voor het politiek domein dat zich naar analogie van de natuurwetenschappen in een technocratisch jasje heeft gestoken en waarbinnen het denken en handelen als objectief en waarde vrij wordt gepresenteerd.

Een derde aandachtspunt is dat het kapitalisme door het vrije verkeer van kapitaal, goederen, diensten en menskracht, het beeld oproept dat het systeem de mensen vrijer en mondiger maakt in het maken van keuzes en daardoor ook een emancipatoire functie heeft. Kort gezegd bevordert het kapitalisme een goed en vreedzaam functionerende multiculturele samenleving zonder het inklemmen van individuen in klassen, standen of etnische groeperingen met eigen privileges, gedragscodes en regelgeving. Dit beeld is deels waar, maar wordt deels ontkracht door de toenemende macht- en welvaart afstanden tussen de haves en have-nots en de daarmee samenhangende processen van uitbuiting, wederkerige uitsluiting en onderdrukking, alsmede door de wildgroei van beheersingsprocessen en systemen, waar de privacy van de individu aan ondergeschikt is/wordt gemaakt.

Het kernprobleem van het kapitalisme is dat de creatieve en ongeremde dynamiek van het systeem niet door interne bijsturingmechanismen wordt getemperd c.q. gecorrigeerd. Niet ten aanzien van de solidariteit tussen mensen (*fraternité*) als die met de natuur. De ironie wil dat de combinatie van het vrije marktmechanisme, de mondiale schaal waarop dit economische proces zich voltrekt en de revolutionaire kracht van de technologie - ondanks de rationele fundering van de onderliggende ideologie - een onbeheersbaar wanordelijke dynamiek oplevert die gelijk de razende bezem het vermogen tot beheersing van de tovenaarsleerling overklast. Het levert weliswaar een sensationeel verschijnsel van dansende sterren op, maar de vraag is dan wel wie op termijn nog de toeschouwers zullen zijn van dit spektakel?

Het betekent dat er op korte termijn binnen de Europese context nieuwe politieke concepten moeten worden ontwikkeld door kennis- en machtselites die niet primair voor eigenbelang gaan maar voor het totale belang kiezen op mondiale schaal. Dit ongeacht de keuze voor autoritaire of liberaal democratische varianten. Kort gezegd: het gaat om de noodzaak voor elites om hun politieke verantwoordelijkheid te nemen en om de hamvraag welke vigerende elites daartoe nog in staat zijn.

De laatste vraag lijkt een open deur, maar is het helaas niet. In het bijzonder na de Tweede Wereldoorlog hebben de West Europese elites gekozen voor het domein van het economisch herstel en daarmee het domein verlaten van 'High Politics' dat van oorsprong verbonden is met het bestaan en succesvol voortbestaan van Soevereine Mogendheden of in West Europa de Natie Staten, die zich sinds de 17de eeuw gevormd hebben. Het High Politics domein en daarmee verbonden competenties is overgelaten aan de imperiale grootmachten USA en USSR, met de USA sinds 1990 op dit gebied in een - momenteel snel afbrokkelende - mondiale monopolie positie.

Dit domein omvat traditioneel de visie op en het beleid met betrekking tot het krachtenveld van de internationale betrekkingen, strategische keuzes en diplomatieke uitvoering en de militaire macht om deze te borgen, daarbij idealiter ondersteund door de kracht van het economisch domein. De beschikbaarheid van geloofwaardige militaire macht is hierbij van cruciale betekenis.

Kort gezegd kent High Politics als gouden regel, dat diplomatie zonder (de dreiging van) militaire kracht volstrekt ineffectief is en gelijk staat aan het met een wandelstok imponeren van een grizzly bear. Een inzicht dat West Europeanen zijn kwijtgeraakt.

Bij iedere aanpak tot revitalisering van West Europa moeten we ons goed realiseren, dat de Europese elites sinds een halve eeuw op economisch gebied een formidabele succesformule hebben geproduceerd, maar dat in het streven naar succes, alle andere domeinen van onze Europese samenleving op een laag pitje zijn gezet. Sterker nog, men heeft anderen in de schijn laten delen dat het begrip 'Westerse democratie' in het geval van de Europese Unie vooral met *materiële* welvaart moet worden geïdentificeerd. In de beeldvorming naar derden is Europese politiek één op één gelijkgesteld aan onderhandelen en compromisvoering op basis van economische macht en de inzet van financiële ruilvaluta, en waarbij het parlementaire stelsel feitelijk fungeert als een marktplaats waar politieke partijen uit naam van het algemeen belang hun privé belangen uitruilen en electorale winstpakkers scoren.

Voor zover de Europese Unie succesvolle bijdragen heeft geleverd aan oplossingen in het High Politics domein van de internationale betrekkingen, is dit vooral via onderhandelen op basis van de geldbuidel gebeurd. En de Unie heeft er zelfs de Nobelprijs voor de vrede mee verdiend.

Kortom, iedere benadering om in Europees verband nieuw elan voor liberaal democratische samenlevingsvormen en een Natie Staat overschrijdende politieke orde te bewerkstelligen, vergt het afscheid van de huidige praktijk en de vorming van een nieuwe politieke elite op Europees niveau, die bereid en in staat is om zich de taal, gedragscodes en competenties van het High Politics domein eigen te maken en daarbinnen echte politieke verantwoordelijkheid te nemen.

Staatslieden nieuwe stijl - met de statuur van de Europese Founding Fathers uit de vorige eeuw - die visiegedreven, bereid en in staat zijn om daadwerkelijk leiding te nemen in het daadkrachtig aanpakken van de vele kritische politieke dossiers die op Europa afkomen. In de wetenschap, dat zij dit, anders dan in de vorige eeuw, grotendeels op eigen kracht zullen moeten volbrengen, omdat de beschermende paraplu van de USA de komende jaren langzaam maar zeker dichtklapt.

Het zal een Europese elite moeten zijn die Gesinnungsethik met Verantwoordingsethik verbindt en in haar politieke rol en verantwoordelijkheid de finale besluiten neemt conform het laatstgenoemde referentiekader. En dat alles gefundeerd in en gevoed door een liberaal democratisch gedachtegoed, dat niet alleen de bakermat van de moderne politieke Westerse samenleving vormt, maar tevens de kwaliteit herbergt om ook voor de toekomst van onze samenleving een wenkend perspectief te bieden. Wij zijn er vast van overtuigd dat deze elite zich meldt en aan de slag gaat. Maar wel met de gezamenlijke inzet van de Europese burgers. Onze oproep wil u hiertoe uitnodigen.

Antony Colijn & Willem Opmeer, Diemen, 4 januari 2016